

31 753 Rechtsbijstand
29 279 Rechtsstaat en Rechtsorde
Nr. 294 Brief van de staatssecretaris van Justitie en
Veiligheid

Aan de Voorzitter van de Tweede Kamer der Staten-Generaal
Den Haag, 27 maart 2025

Eind vorig jaar heb ik aan uw Kamer de visie voor de versterking van de toegang tot het recht gepresenteerd.¹ Deze visie luidt: Iedereen in Nederland kan een passende en duurzame uitkomst vinden voor een (juridisch) probleem. De sociale advocatuur levert een belangrijke bijdrage aan het realiseren van deze visie. Sociaal advocaten vervullen een essentiële rol in onze rechtsstaat en de toegang tot het recht. Het recht op rechtsbijstand is in Nederland een grondrecht.² Het is daarom ook van groot belang dat de toegang tot rechtsbijstand is gegarandeerd. Sociaal advocaat Eva Bezem ziet *“de sociaal advocatuur als een fundamenteel onderdeel van een democratische rechtsstaat. Wetende dat veel advocaten met hun achtergrond en intellectuele capaciteit bij andere bedrijven veel meer geld zouden kunnen verdienen, maar kiezen voor de sociale advocatuur omdat ze dat graag willen: dat is super waardevol.”*³ Ik onderschrijf deze visie en kan een keuze voor de sociale advocatuur dan ook alleen maar toejuichen.

De afgelopen jaren is het aanbod aan sociaal advocaten gedaald. Enerzijds is dit een gevolg van de vergrijzing, anderzijds van te weinig instroom van (jonge) sociaal advocaten.⁴ Daarnaast stroomt een aanzienlijk deel van de (jongere) sociaal advocaten al na een beperkt aantal jaren uit het stelsel.⁵ Deze dalende trend is zorgwekkend en het tij moet gekeerd worden. De afgelopen jaren

¹ *Kamerstukken II 2024-205*, 29 279, nr. 920.

² Artikel 18, lid 2, van de Grondwet.

³ Zie [Geslaagde opening foto-expositie "Sociaal advocatuur in beeld" - rvr.org](https://www.rvr.org).

⁴ Onderzoeksbureau Panteia, *De arbeidsmarkt voor de Sociale Advocatuur*, Zoetermeer, augustus 2022 (*Kamerstukken II 2022-2023*, 31 753, nr. 264).

⁵ Kenniscentrum Stelsel Gesubsidieerde Rechtsbijstand, *Jonge advocaten verlaten steeds vaker het vak*, 6 juni 2024, via: <https://www.rvr.org/@16678/jonge-sociaal-advocaten-verlaten-steeds/>.

zijn al verschillende maatregelen genomen om de sociale advocatuur te versterken.⁶ Zo is met de invoering van scenario 1 van de Commissie-Van der Meer I per 1 januari 2022 structureel geïnvesteerd in de sociale advocatuur en in december 2023 is een eenmalige compensatie van in totaal 26 miljoen euro uitgekeerd aan rechtsbijstandverleners werkzaam in het stelsel. Verder worden sinds 2021 de kosten van de beroepsopleiding voor advocaatstagiaires in de sociaal advocatuur vergoed. Daarnaast lopen er verschillende initiatieven om de aandacht voor de sociale advocatuur in het onderwijs te vergroten.

Voortbordurend op de al in gang gezette maatregelen en initiatieven zie ik twee wegen waarlangs de versterking van de sociaal advocatuur verder kan worden bevorderd: toekomstbestendigheid en een redelijke vergoeding. In deze brief ga ik in op hoe ik deze twee routes ga bewandelen. In het kader van de toekomstbestendigheidroute zal ik ingaan op het visietraject voor de toekomst van de sociaal advocatuur en zal ik een update geven over de verschillende (al lopende) initiatieven. Ten aanzien van de redelijke vergoeding zal ik reageren op het onlangs verschenen adviesrapport van de commissie-Van der Meer II waarin verschillende aanbevelingen worden gedaan om de vergoedingen voor sociaal advocaten te verbeteren.⁷

In deze brief reageer ik ook op het verzoek van de Vaste Kamercommissie Justitie over de pilot Samen Recht Vinden.

a. Toekomstbestendigheid: een duurzaam aanbod aan sociaal advocaten:
a. Visietraject toekomst van de sociale advocatuur
i. Toelichting visietraject

Met het plan van aanpak voor de sociale advocatuur uit april 2023 zijn verschillende initiatieven en maatregelen in gang gezet voor met name de korte en middellange termijn.⁸ Alle betrokkenen zijn bezig om maatregelen te bedenken en uit te voeren om de dalende

⁶ *Kamerstukken II 2022-2023*, 31 753, nr. 269.

⁷ *Kamerstukken II 2024-2025*, 31 753, nr. 293.

⁸ *Kamerstukken II 2022-2023*, 31 753, nr. 269.

trend van het aanbod sociale advocatuur te doorbreken. Tot op heden ontbreekt het echter aan een visie op de toekomst van de sociale advocatuur. Het momentum is nu om ook te kijken naar en werken aan maatregelen en initiatieven die noodzakelijk zijn op de lange termijn. Waar willen we over 5-10 jaar staan? Samen met onder meer de Nederlandse orde van advocaten (NOvA), de Raad voor Rechtsbijstand (RvR) en de Vereniging Sociale Advocatuur Nederland (VSAN) wordt daarom aan een vernieuwende en concrete visie gewerkt. Naast dit kernteam worden bij het visietraject op verschillende momenten ook andere belanghebbenden actief betrokken zoals rechtzoekenden, eerstelijns rechtshulpverleners en rechtenstudenten.

Het visietraject bestaat uit vier fasen. Het traject bevindt zich momenteel in de onderzoeksfase, waarin de context van het vraagstuk wordt verhelderd. Deze fase bestaat onder meer uit observaties, het verzamelen van alle reeds ingezette maatregelen en inbreng van bijvoorbeeld studenten en rechtzoekenden en een kijkje in de keuken bij andere sectoren. Dit alles om inzichten op te doen rondom de huidige situatie van de (sociale) advocatuur.

Vervolgens wordt gestart met de fase om naar de toekomst te kijken. De in de onderzoeksfase verzamelde perspectieven zullen in deze fase gebruikt worden om verschillende, vernieuwende en prikkelende toekomstscenario's te vormen. Door meerdere scenario's te verkennen wordt een breed perspectief op de mogelijkheden voor de sociale advocatuur verkregen. Hier zal ook de hierna genoemde diversiteit aan organisatievormen en kantoormodellen bij betrokken worden.

Na deze twee fasen waarin de volledige context duidelijk is geworden, de doelgroepen zijn betrokken en gehoord en verschillende toekomstscenario's zijn verkend, komen we toe aan de derde fase: het ontwikkelen van de visie. Het kernteam zal een gezamenlijke visie vormen die toekomstbestendig is en waar concrete stappen mee gezet kunnen worden. Belanghebbenden krijgen de mogelijkheid om hierop feedback te geven. Op basis van deze feedback zal de visie verder worden aangescherpt.

Het uiteindelijke doel, in de vierde en laatste fase van het visietraject, is om te komen tot een visie die gedragen wordt door alle partijen, een toekomstbeeld waarin iedereen zich herkent en waar men voor wil gaan staan. En waarop concreet maatregelen kunnen worden genomen voor de lange termijn.

Begin februari heeft de eerste bijeenkomst van het kernteam plaatsgevonden. Tijdens deze bijeenkomst is een stakeholdersanalyse gemaakt. Op basis daarvan wordt bepaald welke partijen in het netwerk betrokken moeten worden als onderdeel van het visietraject. Het streven is om het gehele visietraject aan het begin van de zomer 2025 af te ronden, waarbij ook de doelen en maatregelen geformuleerd zijn om mee aan de slag te gaan. Ik zal uw Kamer daarover vervolgens verder informeren.

ii. Discussiepunten ten behoeve van het visietraject

Zoals hierboven aangegeven is het visietraject met name bedoeld om over de lange(re) termijn na te denken. Daarbij zal nagedacht worden over fundamentele vraagstukken over hoe de sociale advocatuur er uit zou kunnen zien zodat deze toekomstbestendig is. De hierna volgende denkrichtingen kunnen daarvoor als input dienen en deel ik mede ten behoeve van het gesprek tijdens het commissiedebat gesubsidieerde rechtsbijstand op 1 april a.s. met uw Kamer.

□ Organisatievormen

Van belang is onder meer om na te denken over hoe het werken in samenwerkingsverband, zoals kantoren, aantrekkelijk gemaakt en gehouden kan worden. Daarbij betrek ook de vraag over de wenselijkheid van de waterscheiding tussen commerciële en sociale advocatuur die in de loop der jaren in Nederland is ontstaan. Het ligt genuanceerd hoe sociaal advocaten zich georganiseerd hebben en of er al dan niet ruimte is advocaat-stagiaires aan te nemen, kantoormodernisering toe te passen en jonge advocaten in dienst te nemen. Naar de toekomst toe zie ik aanknopingspunten in het

eerdere WODC onderzoek naar alternatieve bedrijfsstructuren⁹ en het vervolgonderzoek hierop naar de bestaande organisatievormen en in hoeverre die doelgroepen bedienen, zoals vermeld in de twaalfde voortgangsrapportage stelselvernieuwing gesubsidieerde rechtsbijstand.¹⁰ In de praktijk zie ik een aantal interessante organisatievormen:

- de samenwerking tussen éénpitters, bijvoorbeeld de samenwerking 'de Haagse Zuidas';
- het opgaan van het Rotterdamse Advokatenkollektief en Op Zuid Advocaten in de stichting Sociaal Advocaten Rotterdam;
- De overname van sociaal advocatenkantoor Bonnier advocaten door BrandMR.

Ik acht deze verschillende organisatievormen interessant, omdat zij gericht zijn op de toekomst, ruimte en toekomstbestendigheid bieden aan jonge juristen en ook de hiervoor genoemde waterscheiding zouden kunnen opheffen. Daarbij zie ik ook twee bewegingen voor me: die van de toevoegingspraktijk die samenwerkt met de commerciële praktijk en andersom, de commerciële praktijk die de samenwerking opzoekt met de toevoegingspraktijk. Die laatste beweging kan ik ook niet los zien van de motie Ceder/Mutluer (CU/PVDA/GL).¹¹ Deze motie roept de regering op om met wet- of regelgeving te bewerkstelligen dat de gehele advocatuur gaat bijdragen aan het stelsel van gesubsidieerde rechtsbijstand, door of door het leveren van die rechtsbijstand dan wel het betalen van een financiële bijdrage. Waar mijn voorganger deze motie vooral via dialoog wilde bereiken, wil ik toch gaan bezien of een wettelijke verplichting tot meer beweging in de maatschappelijke bijdrage van de gehele advocatuur gaat leiden.

Een vraag die opkomt is of een sociaal advocaat een redelijk inkomen moet kunnen krijgen met een volledige toevoegingspraktijk dan wel een grote mate van toevoegingen en een klein deel betaalde zaken, vaak van rechtzoekenden die qua inkomen en/of vermogen net boven de toevoegingsgrens zitten. Ook kan hierbij worden gekeken of meer samenwerking gezocht

⁹ *Kamerstukken II, 2023-2024*, 29 279, nr. 820.

¹⁰ *Kamerstukken II, 2024-2025*, 29 279, nr. 920.

¹¹ *Kamerstukken II 2022-2023*, 31 753, nr. 259.

kan worden met commerciële advocatenkantoren.¹² Hierbij is wel van belang dat rekening wordt gehouden met specialisaties, verschillen in rechtsgebieden en regio's.

□ **Andere scenario's**

Daarnaast zijn ook andere scenario's over de organisatie van de gesubsidieerde rechtsbijstand denkbaar. Ik vind het interessant om in het kader van het visietraject voor de toekomst van de sociale advocatuur ook de optie te verkennen van sociaal advocaten in loondienst, bijvoorbeeld bij een (onafhankelijke) stichting. Ook kunnen scenario's worden verkend die vergelijkbaar zijn met het Finse rechtsbijstandsstelsel. Finland kent een gemixt rechtsbijstandsstelsel dat bestaat uit zowel publieke als private rechtsbijstandverleners. De rechtsbijstand wordt in principe verleend door rechtsbijstandverleners in dienst van de Finse overheid. In bepaalde zaken die voor de rechter komen, kan voor het verlenen van rechtsbijstand ook een particuliere rechtsbijstandverlener worden aangesteld, als die daarmee instemt. Een rechtsbijstandverlener moet zich tijdens het uitoefenen van zijn taak houden aan de reguliere gedragsregels voor advocaten.

Ook denkbaar zijn scenario's met aspecten uit het Belgische rechtsbijstandssysteem. België kent bijvoorbeeld een begrotingsfonds voor juridische tweedelijnsbijstand (pro Deo rechtsbijstand). De opbrengsten van het fonds worden onder andere gebruikt voor de vergoedingen van advocaten belast met de juridische tweedelijnsbijstand. In bepaalde burgerlijke en strafzaken moet een bijdrage van 26 euro worden betaald aan het fonds. Zonder betaling van deze bijdrage wordt de rechtszaak niet gestart. Mijn ambtsvoorganger heeft eerder geschreven een fonds ten behoeve van de sociale advocatuur te onderzoeken.¹³ De gedachte daarachter was dat de commerciële advocatuur aan een dergelijk fonds zou bijdragen. Het Belgische systeem heeft mijn interesse gewekt en ik ga tijdens het visietraject in gesprek over de

¹² Hiertoe roept ook de motie Mutluer/Ceder over een maatschappelijke bijdrage op, de verdere uitvoering van de motie betrek ik ook bij het visietraject (*Kamerstukken II 2021-2022*, 31 753, nr. 259).

¹³ *Kamerstukken II 2022-2023*, 31 753, nr. 269.

mogelijkheden van een fonds ten behoeve van de gesubsidieerde rechtsbijstand.

Een ander interessant aspect van het Belgische systeem is dat advocaten in België door de Belgische Orde van Advocaten verplicht mogen worden pro Deo op te treden. Juridische tweedelijnsbijstand of pro Deo is de bijstand die wordt verleend aan rechtzoekenden met een laag inkomen en minderjarigen. Gelet op de bijzondere rol die advocaten hebben in een democratische rechtsstaat en de daaraan verbonden privileges, zoals het procesmonopolie, mag van advocaten worden verwacht dat zij bijdragen aan het goed functioneren van het rechtssysteem en derhalve aan het vertrouwen van de rechtzoekende in een behoorlijke rechtsbedeling. De ambtshalve inschrijving van advocaten op de pro Deo lijst is gerechtvaardigd door de noodzaak voor juridische bijstand aan on- en minvermogenden. De Belgische overheid is gehouden om de juridische rechtsbijstand te waarborgen voor diegenen die anders hun fundamentele recht op toegang tot de rechter niet zouden kunnen uitoefenen.¹⁴ Een ieder die voor het beroep van advocaat kiest wordt geacht de verplichtingen die de wet aan de beroepsgroep oplegt, te kennen en te aanvaarden, met inbegrip van de mogelijke verplichting om pro Deo rechtsbijstand te verlenen.

Elke lokale Orde in België heeft een Bureau voor Juridische Bijstand (BJB) dat instaat voor de organisatie van de juridische tweedelijnsbijstand. De rechtzoekende kan zich rechtstreeks tot het BJB wenden en het BJB zal, indien betrokkene in aanmerking komt, een advocaat aanstellen. De rechtzoekende kan ook direct aan een advocaat zelf vragen om pro Deo op te treden. Advocaat-stagiaires zijn overigens verplicht om deel te nemen aan de tweedelijnsbijstand.

In Nederland is in artikel 13 van de Advocatenwet bepaald dat de rechtzoekende die niet of niet tijdig een advocaat bereid vindt om diegene bij te staan in een zaak, waarin vertegenwoordiging door een advocaat is voorgeschreven dan wel bijstand uitsluitend door een advocaat kan geschieden, zich kan wenden tot de deken van

¹⁴ Artikel 23, derde lid, sub 2 Gerechtelijk wetboek (België).

de orde van advocaten in het arrondissement waar de zaak moet dienen, met het verzoek een advocaat aan te wijzen. De deken kan het verzoek alleen wegens gegronde redenen afwijzen. De aangewezen advocaat is verplicht zijn of haar diensten te verlenen.

De deken spant zich ervoor in om een advocaat aan te wijzen die met de betreffende specialisatie staat ingeschreven bij de Raad voor Rechtsbijstand ingeval de rechtzoekende in aanmerking komt voor gesubsidieerde rechtsbijstand. Is dit niet gelukt en heeft de deken een advocaat aangewezen die niet staat ingeschreven bij de RvR, dan schrijft de RvR deze advocaat voor deze ene zaak in.¹⁵ In de praktijk gebeurt dit laatste echter zelden, mede gelet op de waterscheiding tussen de sociale en commerciële advocatuur. Ik denk dat het goed is om met elkaar na te denken of in de praktijk niet meer aansluiting gezocht zou kunnen worden bij het Belgische model zoals hiervoor omschreven. De commissie-Van de Meer II geeft in haar rapport ook in overweging in hoeverre het aanwijzingsinstrument breder en vaker zou kunnen worden ingezet.¹⁶ In het bijzonder wanneer er zich in een specifieke regio of op een specifiek rechtsgebied tekorten voordoen. Ik zal over het aanwijzingsinstrument het gesprek aangaan met de NOvA en de lokale orden.

Voorts zie ik mogelijkheden in een momenteel bij de RvR in ontwikkeling zijnde proces voor de koppeling van rechtsbijstandverleners aan rechtzoekenden. De RvR en het Juridisch Loket werken per 1 juli 2024 intensiever samen aan een beter systeem om rechtzoekenden in contact te brengen met een advocaat als hun probleem zich daarvoor leent, het zogenaamde “matchen”. Hierover informeerde ik uw Kamer al in de Twaalfde Voortgangsrapportage Stelselvernieuwing Rechtsbijstand.¹⁷ Hiermee kan de kerntaak van de RvR om zorg te dragen voor de organisatie van alsmede de verlening van rechtsbijstand beter vorm worden gegeven.¹⁸ Het proces van matching vanuit de RvR zou wat mij betreft ook een belangrijke rol kunnen spelen wanneer

¹⁵ Vergelijk artikel 16 Wet op de rechtsbijstand.

¹⁶ Zie rapport commissie-Van der Meer II, p.47, *Kamerstukken II 2024-2025*, 31 753, nr. 293.

¹⁷ *Kamerstukken II 2024-2025*, 29 279, nr. 920.

¹⁸ Artikel 7 Wet op de rechtsbijstand.

er zich in een specifieke regio of op een specifiek rechtsgebied tekorten voordoen. Temeer nu de RvR zorg dient te dragen voor een zo evenwichtig mogelijke spreiding van het aanbod van de verlening van rechtsbijstand in de ressorten.¹⁹

□ **Conclusie**

Ik acht het gerechtvaardigd dat alle advocaten zich inzetten voor een goede rechtsbedeling en dus ook voor alle rechtzoekenden. De overheid moet op grond van artikel 18 van de Grondwet de toegang tot het recht borgen. Ik zie daarvoor wel een getrapte dan wel een gedeeltelijke verantwoordelijkheid met de NOvA. De NOvA heeft immers als publiekrechtelijk beroepsorgaan vergaande publiekrechtelijke bevoegdheden waar het advocaten aangaat en kan niet zonder meer uitsluitend naar de Rijksoverheid wijzen om maatregelen te treffen. Ik kijk er naar uit om met uw Kamer over het voorgaande in gesprek te gaan.

b. Overige (lopende) initiatieven

Zoals hierboven vermeld lopen er op dit moment verschillende initiatieven en maatregelen om de sociale advocatuur te versterken. Hieronder worden enkele uitgelicht.

i. Sociaal advocatenkantoor van de toekomst

De NOvA is samen met de RvR het project 'Sociaal Advocatenkantoor van de Toekomst' gestart. Dit project heeft als doel het schetsen van kantoormodellen die bijdragen aan een robuust en toekomstbestendig aanbod van sociaal advocaten. Idealiter hebben toekomstige sociaal advocatenkantoren ruimte om te innoveren en te digitaliseren, mensen op te leiden en blijvend te werken aan kwalitatief goede rechtsbijstand.

Met het project worden sociaal advocaten gestimuleerd om op iedere mogelijke manier samen te werken. Daarvoor is het belangrijk om inzicht te krijgen in de regionale behoeften, de

¹⁹ Artikel 7a Wet op de rechtsbijstand.

beschikbare mogelijkheden en de benodigde randvoorwaarden. Samenwerking is belangrijk voor het delen van kennis, maar ook om een gezonde mix van advocaten binnen kantoren te creëren. Het is een manier om te komen tot een gezond bedrijf met een goede bedrijfsvoering en een meerjarenplan.

Er is ruimte voor variatie in samenwerkingsvormen. Denk aan samenwerkingsverbanden waarbij de advocaten in loondienst werken, of samenwerkingsverbanden met advocaat-ondernemers die kostendeling toepassen. Ook het hybride werken, dus op afstand, wordt steeds gebruikelijker. De NOvA zal in samenwerking met de RvR de verschillende modellen de komende tijd in kaart brengen. Dit zal uiteindelijk resulteren in een rapport met aanbevelingen en concrete handelingsperspectieven voor sociaal advocaten.

Ik moedig het project van de NOvA en RvR aan en ben benieuwd naar de resultaten. Het project sluit bovendien goed aan bij het visietraject waar de NOvA en RvR ook bij betrokken zijn.

ii. Samenwerking rechtenonderwijs

Er is steeds meer aandacht voor de sociale advocatuur in het (rechten)onderwijs. Het is belangrijk om meer studenten bekend te maken met het beroep van sociaal advocaat. Het ministerie van Justitie en Veiligheid en partners vragen hiervoor voortdurend aandacht op universiteiten en hogescholen met een rechtenopleiding. Er zijn inmiddels mooie initiatieven ontwikkeld. Daarover informeerde ik uw Kamer al in de Twaalfde Voortgangsrapportage Stelselvernieuwing Rechtsbijstand.²⁰ Er wordt een presentatie ontwikkeld die advocaat-gastdocenten kunnen gebruiken bij het geven van gastcolleges aan universiteiten en hogescholen. Verder wordt geïnvesteerd in de bekendheid van de sociale advocatuur onder rechtenstudenten door middel van een informatiecampagne.

²⁰ *Kamerstukken II 2024-2025*, 29 279, nr. 920.

Aandacht verdient ook het curriculum voor het rechtenonderwijs in Nederland. De (dreigende) tekorten in de sociale advocatuur zien vooral op bepaalde specialisaties, die ook breder, buiten de sociale advocatuur, meer aandacht behoeven. Ik denk vooral aan het jeugdrecht en het familierecht, en verder aan het sociale zekerheidsrecht en het vreemdelingenrecht. Het zou voor de toekomst van de sociale advocatuur heilzaam zijn als dergelijke vakken breder aandacht krijgen in het algemene curriculum van de rechtenopleidingen in Nederland. Hierover ben ik voornemens het gesprek aan te gaan met de raad van decanen rechtsgeleerdheid.

iii. Onderzoeken Kenniscentrum

Het Kenniscentrum Stelsel Gesubsidieerde Rechtsbijstand heeft onderzocht welke drijfveren en motieven sociaal advocaten hebben voor het werken op basis van een toevoeging.²¹ Dit onderzoek bevestigt dat deze bestaan uit een samenspel van ideële overtuigingen en praktische overwegingen, en sluit daarmee aan bij eerdere onderzoeken naar de arbeidsmarkt voor sociaal advocaten.

Het Kenniscentrum onderzoekt in opdracht van de RvR ook wat de drijfveren en motieven zijn van sociaal advocaten die zich net hebben ingeschreven, en van sociaal advocaten die zich uitschrijven. In de komende periode wordt een eerste rapport daarover verwacht. De resultaten van deze onderzoeken van het Kenniscentrum zullen betrokken worden bij het visietraject voor de toekomst van de sociale advocatuur.

iv. Subsidieregeling beroepsopleiding sociaal advocaten

Om de instroom van advocaat-stagiaires in het stelsel van gesubsidieerde rechtsbijstand te stimuleren, is in 2021 de subsidieregeling beroepsopleiding sociaal advocaten in het leven geroepen. Het opleiden van een advocaat-stagiair is voor veel sociaal advocaten financieel moeilijk op te brengen. De subsidieregeling is per 1 mei 2024 voor de vierde keer verlengd.

²¹ www.raadvoorrechtsbijstand.org/kenniscentrum/drijfveren.

Per subsidieregeling is steeds ruim twee miljoen euro beschikbaar gesteld waardoor de kosten van de beroepsopleiding voor circa 175 advocaat-stagiaires kunnen worden bekostigd. Hierdoor wordt het voor sociaal advocaten aantrekkelijker om advocaat-stagiaires aan te nemen. De subsidieregeling is door het Kenniscentrum Stelsel Gesubsidieerde Rechtsbijstand geëvalueerd. In december 2024 is de eerste evaluatie gepubliceerd.²²

De evaluatie ziet op de groep die tussen 2021 en 2023 gebruik heeft gemaakt van de regeling. Voor het vaststellen van de impact van de regeling op de toestroom van nieuwe aanwas in de sociale advocatuur komt het moment van onderzoek te vroeg. Daadwerkelijke effecten op het aanbod van sociaal advocaten zijn pas op langere termijn goed vast te stellen. Op basis van deze evaluatie kan voorlopig geconcludeerd worden dat de subsidie een positieve bijdrage lijkt te leveren aan de aanwas van sociaal advocaten. 71 procent van de ondervraagde advocaat-stagiairs geeft aan de verwachting te hebben om in de komende vijf jaar deel te blijven nemen aan het stelsel van gesubsidieerde rechtsbijstand. Het onderzoek bevestigt daarnaast dat meer nodig is om voor voldoende aanwas te zorgen. Voor een duurzame carrière in de sociale advocatuur is volgens de patronen en advocaat-stagiairs ook verhoging van de vergoedingen en verlaging van de werkdruk nodig.

De uitkomsten van de evaluatie betrek ik bij de besluitvorming over mogelijk meer structurele voortzetting van de subsidieregeling. In dat kader vind ik het ook van belang de samenhang van deze maatregel te bezien met andere (mogelijke) maatregelen die de aanwas van nieuwe sociaal advocaten kunnen stimuleren. Voor de korte termijn bezie ik op dit moment of de subsidieregeling nogmaals met een jaar verlengd kan worden.

v. Voorstel maatregelen VSAN

22

<https://www.raadvoorrechtsbijstand.org/kenniscentrum/projecten/subsidierегeling-beroepsopleiding/>.

Op 27 februari jl. heeft de VSAN een aantal maatregelen voorgesteld voor de sociale advocatuur voor de korte en lange termijn.²³ Dit zijn: een begeleidingsvergoeding voor patroons van 15.000 euro per advocaat-stagiaire per jaar, een garantstelling van 45.000 euro per stagiaire-ondernemers en een terugkeer van de voorschotregeling voor advocaat-stagiaires. Met deze maatregelen kunnen volgens de VSAN direct 200 nieuwe sociaal advocaten het veld betreden, verspreid over de over verschillende regio's in Nederland.

De maatregelen die de VSAN voorstelt vind ik interessant. Zo past een eventuele begeleidingsvergoeding bij de al lopende maatregel van de subsidieregeling beroepsopleiding sociaal advocaten. Verder heeft de RvR al eerder bij mij het knelpunt gesignaleerd van startende sociaal advocaten die nog geen toevoegingen uitbetaald hebben gekregen. Daarover ben ik al in gesprek met de RvR en de NOvA. Met betrekking tot de garantstelling ga ik het gesprek aan met de NOvA. Ook zie ik daar mogelijkheden voor het betrekken van de commerciële advocatuur. Ik acht het echter van groot belang om de door de VSAN voorgestelde maatregelen in samenhang te bezien met andere opties om de sociale advocatuur te versterken. Deze voorstellen betrek ik daarom ook bij het hiervoor genoemde visietraject waar de VSAN, RvR en NOvA actief bij betrokken zijn.

**b. Redelijke vergoeding: Beleidsreactie rapport
Commissie-Van der Meer II
a. Korte weergave aanleiding rapport**

Het uitgangspunt van het forfaitaire stelsel van gesubsidieerde rechtsbijstand is dat een rechtsbijstandverlener (zoals sociaal advocaten en mediators) gemiddeld genomen voor één uur werk één forfaitair punt krijgt vergoed. De afgelopen jaren klinkt vanuit de beroepsgroep en de politiek herhaaldelijk de roep om de vergoedingen in het stelsel te herijken. Gelet op het tijdsverloop is het aannemelijk dat er sinds de vorige herijking²⁴ (gebaseerd op tijdbestedingsgegevens uit de periode 2014-2016) veranderingen

²³ <https://vsan.nl/nieuws/2025/persbericht-27022025>

²⁴ Commissie evaluatie puntentoekenning gesubsidieerde rechtsbijstand I, *Andere tijden*, oktober 2017, *Kamerstukken II 2017-2018*, 31 753, nr. 142.

in de tijdsbesteding zijn opgetreden. Om die reden heeft mijn ambtsvoorganger eind 2023 besloten een herijkingscommissie in te stellen.²⁵

Per 1 januari 2024 is hiervoor dan ook de commissie-Van der Meer II (hierna: de commissie) ingesteld.²⁶ De commissie had de opdracht om op onafhankelijke wijze te adviseren over de actualisatie van het aantal toe te kennen punten per zaaksoort voor alle rechtsgebieden in het stelsel van gesubsidieerde rechtsbijstand. De bestaande systematiek van forfaitaire vergoedingen is daarbij een randvoorwaarde. Het tweede deel van de opdracht aan de commissie zag op het in beeld brengen of met een bruto omzet van een volledige gesubsidieerde praktijk een netto jaarinkomen op het niveau van salarisschaal 12, trede 10 CAO Rijk kan worden behaald en indien nodig een voorstel hoe dit inkomensniveau alsnog kan worden bereikt. Op 3 maart jl. heeft de commissie haar adviesrapport gepresenteerd.²⁷ Naast de aanbevelingen ten aanzien van de opdracht, heeft de commissie ook andere aanbevelingen gedaan over het rechtsbijstandsstelsel. Ik ben de commissie erkentelijk voor haar werkzaamheden.

b. Aanbevelingen commissie-Van der Meer II

De commissie doet in totaal 38 aanbevelingen. Deze aanbevelingen zijn op te splitsen in twee delen: de hoofdaanbevelingen en de overige aanbevelingen. Een nadere toelichting en eerste appreciatie van de aanbevelingen volgt hieronder. De aanbevelingen worden gecategoriseerd besproken.

Financiële aanbevelingen

Aanpassen puntenaantallen

²⁵ *Kamerstukken II 2022-2023*, 31 753, nr. 270.

²⁶ Instellingsbesluit Commissie Evaluatie puntentoekening gesubsidieerde rechtsbijstand II, *Stcrt.* 2024, nr. 4375.

²⁷ *Kamerstukken II 2024-2025*, 31 753, nr. 293.

De commissie doet verschillende aanbevelingen om de vergoedingen voor gesubsidieerde rechtsbijstand beter te laten aansluiten bij de werkelijk tijdsbesteding. Een van de hoofdaanbevelingen is om de puntenaantallen voor verschillende zaken aan te passen. Deze aanbeveling is gebaseerd op het tijdschrijfonderzoek van Cebeon.²⁸ Over het algemeen wordt aanbevolen de puntenaantallen met één of twee punten te verhogen. Er zijn enkele uitschieters waar de commissie adviseert de puntenaantallen met drie of meer punten te verhogen en/of twee verschillende zaakcodes samen te voegen, bijvoorbeeld voor zaakcodes in het arbeidsrecht, huurrecht en het personen- en familierecht. Voor een aantal zaakcodes wordt aanbevolen het puntenaantal te verlagen.

Verhoging toeslagen

Ook stelt de commissie een algemene verhoging van de toeslagen voor met 35%. In, met name, maar niet uitsluitend, strafzaken kunnen naast de forfaitaire vergoeding extra toeslagen worden gedeclareerd voor gebeurtenissen die in de procedure hebben plaatsgevonden en waaruit extra werkzaamheden zijn voortgevloeid. Denk hierbij bijvoorbeeld aan de behandeling van het bevel tot gevangenhouding of bijstand aan de verdachte bij het horen van getuigen. Uit het onderzoek van Cebeon blijkt dat zaken met één of meer toeslagen en kortingen in de periode 2022-2023 gemiddeld ruim de helft meer tijd kosten dan feitelijk aan punten is toegekend. Volgens Cebeon heeft de stijging twee mogelijke oorzaken. Extra handelingen, zoals een extra zitting, zorgen voor extra tijdsbesteding. Daarnaast is het mogelijk dat zaken waarin een toeslag wordt toegekend complexer zijn dan 'standaard zaken'. Een grotere complexiteit zorgt, los van de extra handelingen, eveneens voor een hogere tijdsbesteding ten opzichte van standaard zaken.

Aanpassing opvolgingstoeslag

Voorts beveelt de commissie aan de opvolgingstoeslag, nu bestaande uit twee punten, te veranderen naar een percentage van 25% van het aantal punten dat voor de betreffende zaak staat. Advocaten die een zaak van een andere advocaat overnemen ontvangen een dergelijke opvolgingstoeslag. De huidige toeslag in combinatie met het moeten verdelen van de totale vergoeding met

²⁸ Cebeon, *Puntentoekenning Gesubsidieerde Rechtsbijstand*, 21 januari 2025, via: <https://repository.wodc.nl/handle/20.500.12832/3439>.

de advocaat die wordt opgevolgd, wordt op dit moment als te beperkt ervaren door advocaten. Met een percentage van het aantal punten per zaak, staat de vergoeding meer in verhouding tot de verrichte werkzaamheden.

Aanpassing staffel samenhangende zaken

De commissie adviseert ook om de staffel voor samenhangende zaken bij meerdere rechtzoekenden aan te passen. Voor de tweede zaak moet de advocaat 50% van het aantal punten dat voor de zaak staat erbij krijgen en voor de derde en volgende samenhangende zaken (t/m 20 zaken) telkens een extra vergoeding van 25% per rechtzoekende. Vanaf 21 t/m 100 rechtzoekenden zou er 15% bij moeten per rechtzoekende en vanaf 101 en verder zou er 10% bij moeten per rechtzoekende. Volgens de commissie is dit evenredig aan de aanvullende bestede tijd aan zowel de extra administratieve lasten als de voorkomende feitelijke verschillen tussen de diverse cliënten.

Verhoging basispunttarief

Verder beveelt de commissie aan het basispunttarief met € 1,46 exclusief btw te verhogen. Deze aanbeveling is gebaseerd op het onderzoek naar het verdienvermogen van sociaal advocaten door het Kenniscentrum Stelsel Gesubsidieerde Rechtsbijstand.²⁹ Met deze aanbeveling zouden sociaal advocaten die vanuit huis/niet in kantoorverband werken, op basis van 1.200 gedeclareerde punten een inkomen kunnen verkrijgen op het niveau van schaal 12, trede 10, van de CAO Rijk.

Reiskostenvergoeding mediation

Onderdeel van de opdracht van de commissie was om in beeld te brengen in welke gevallen mediators verplicht moeten reizen naar een rechtbank voor mediationgesprekken en hoe vaak dit per jaar gemiddeld voorkomt. Op basis van haar onderzoek beveelt de commissie aan om voor mediators een algemeen geldende regeling voor reistijd- en reiskostenvergoeding te creëren, die aansluit op de regeling voor advocaten. Als in de mediationverwijzing van de Rechtspraak een verplichte locatie is opgenomen, is een vergoeding voor reistijd en reiskosten volgens de commissie gerechtvaardigd.

Aanpassingen voor specifieke zaken

Tot slot doet de commissie aanbevelingen over de vergoedingen in bepaalde specifieke zaken. Zo beveelt de commissie aan dat als door beide (proces-)partijen een vaststellingsovereenkomst ondertekend wordt ter beëindiging van het geschil, de vergoeding voor de verleende rechtsbijstand gelijkgesteld moet worden aan de procedurevergoeding. Dit geldt alleen in het geval de vaststellingsovereenkomst wordt getekend tijdens een aanhangige gerechtelijke procedure na ontvangst van de gerechtelijke oproeping, maar vóór de mondelinge behandeling. Verder beveelt de commissie aan advocaten van slachtoffers en van verdachten gelijk te behandelen bij het toekennen van de vergoeding voor pro forma-zittingen. Slachtofferadvocaten krijgen per extra bijgewoonde zitting in een zaak een vergoeding van 2,5 punt. Deze zittingstoeslag geldt voor zowel inhoudelijke als pro forma-zittingen. Voor advocaten van verdachten is een vergoeding voor het bijwonen van een zitting waarin de zaak niet 'inhoudelijk' wordt behandeld uitgesloten.

Kantoortoeslag

Volgens de commissie zou een sociaal advocatenkantoor dat aan - nader te ontwikkelen - voorwaarden voldoet een toeslag van € 14,82 exclusief btw voor elk in een kalenderjaar vergoed toevoegingspunt moeten krijgen.

Eerder heb ik in antwoord op Kamervragen van het Kamerlid Van Nispen aangegeven dat ik samen met de NOVA wil toewerken naar een duurzaam kantoormodel voor sociaal advocaten dat bedrijfsmatig efficiënt is, aantrekkelijk is om in te werken voor jonge advocaten en waar de kwaliteit is geborgd.³⁰ Zij nemen daartoe samen met de RvR al initiatieven. De aanbevelingen van de commissie over het invoeren van een kantoortoeslag en een (financiële) regeling voor het starten van een advocatenkantoor zie ik ook in dit verband.

Het eventueel invoeren van een dergelijke kantoortoeslag wil ik eerst nader onderzoeken. Ik betrek dit bij het eerder genoemde visietraject en de gedachten die ik heb over de verschillende kantoormodellen en de vraag of met andere maatregelen hetzelfde of ene beter resultaat kan worden bereikt. Daarnaast zal ook gekeken moeten worden naar met name de voorwaarden waaronder een eventuele kantoortoeslag verkregen kan worden en

³⁰ *Aanhangsel Handelingen II 2024/25*, nr. 599

de uitvoerbaarheid ervan. Ook zal de samenhang met andere maatregelen voor de aanpak van het dreigend tekort aan sociaal advocaten moeten worden bezien.

Conclusie financiële aanbevelingen

Op dit moment kan ik nog geen toezeggingen doen over het wel of niet doorvoeren van de aanbevelingen van de commissie. Het geheel van de maatregelen beschouwend, zie ik een onderscheid tussen maatregelen die het meest prangend zijn en redelijk eenvoudig doorgevoerd zouden kunnen worden en aanbevelingen die ingewikkelder zijn en een nadere beleidsafweging en uitwerking behoeven. In dat licht wil ik een prioritering aanbrenge in eventuele doorvoering van de aanbevelingen mocht daar dekking voor gevonden worden. Deze prioritering hangt derhalve af van de vraag of er binnen de begroting ruimte gevonden kan worden en hoe groot deze zal zijn, ik kan daar op dit moment nog geen antwoord op geven. Indien er middelen beschikbaar zijn wil ik allereerst de aanbevelingen over het aanpassen van puntenaantallen en het verhogen van de toeslagen (inclusief de opvolgingstoeslag) doorvoeren en als tweede het verhogen van het basispunttarief. Ten derde wil ik de aanbeveling over de reiskostenvergoeding voor mediators oppakken.

Gelet op de voorgaande prioritering ga ik op korte termijn onderzoeken wat de mogelijkheden zijn ten aanzien van het aanpassen van de puntenaantallen en de verhoging van de toeslagen. Dat betekent niet dat ik de overige aanbevelingen ongemoeid zal laten. Daar waar een nadere beleidsafweging en uitwerking nodig is, ga ik daarmee aan de slag. Specifiek de kantoortoeslag betrek ik bij het visietraject voor de toekomst van de sociale advocatuur. Aan deze te zetten stappen zijn kosten verbonden en zoals hierboven opgemerkt kan ik op dit moment nog geen antwoord geven op de dekkingsvraag. De nadere uitwerking vergt afstemming en dat kost tijd. Ik ben voornemens u vóór het zomerreces nader te informeren over de voortgang.

Tot slot nog het volgende. Ik heb goed kennisgenomen van de aanbevelingen omtrent het verdienvermogen van de sociale advocatuur en betrek dit ook nadrukkelijk bij de prioriteiten die ik wil stellen. Voor de lange termijn staat het uitgangspunt van een inkomen op het niveau op schaal 12, trede 10, CAO Rijk wat mij betreft, gelet op de ontwikkelingen rondom het aanbod van sociaal advocaten, niet meer op zichzelf. Het is nodig om breder te kijken naar verschillende kantoormodellen voor de (sociale) advocatuur.

Daarbij vind ik het van belang om met name te bezien hoe de sociale advocatuur weer toekomstbestendig kan worden gemaakt. Daarvoor is mijns inziens meer nodig dan alleen een investering, zoals ik ook uitgebreid heb toegelicht onder het deel toekomstbestendigheid eerder in deze brief.

Het verdienvermogen staat voor mij niet ter discussie maar ik acht het opportuun dat er een maatschappelijk debat wordt gevoerd over het in Nederland historisch gegroeide uitgangspunt dat een advocaat een volledig op basis van de Wet op de rechtsbijstand gefinancierde praktijk moet (blijven) kunnen voeren. De waterscheiding tussen de commerciële rechtspraktijk en de sociale advocatuur in Nederland heeft ongelukkige neveneffecten.

Uitgangspunten stelsel

De commissie beveelt aan een tweetal uitgangspunten onderdeel te maken van het rechtsbijstandsstelsel ten behoeve van een toekomstbestendig stelsel. Dit zijn:

- Jaarlijkse indexering van het punttarief overeenkomstig de binnen de rijksoverheid gebruikelijke systematiek, die aansluit bij de wijze waarop jaarlijks bij Voorjaarsnota aan de departementen de loon- en prijsbijstelling wordt toegekend;
- Periodieke herijking/evaluatie, bijvoorbeeld eens in de 3-4 jaar, van de puntenaantallen en het punttarief. Als sprake is van budgettaire effecten van de evaluatie dan worden die ingebracht op de daartoe geëigende momenten in de rijksbrede begrotingscyclus (bij Voorjaarsnota).

Het punttarief wordt al jaarlijks geïndexeerd. Momenteel werk ik aan de ontwikkeling van een systeem voor periodieke evaluatie, waarbij de financiële aspecten worden afgestemd op de vastgestelde ijkmomenten. Het is hierin wel van groot belang dat er een robuuster tijdschrijfsysteem geïmplementeerd wordt, waarbij het systeem zo betrouwbaar wordt gemaakt dat het de controle van een accountant kan doorstaan. Ik heb uw Kamer daar in de twaalfde voortgangsrapportage rechtsbijstand over geïnformeerd.³¹

Monitoring

Uit het onderzoek van Cebeon blijkt dat er voor het grootste deel van de toevoegingen een helder en betrouwbaar beeld gegeven kan worden. Desalniettemin heeft de commissie op sommige

³¹ Kamerstukken II 2024-2025, 29 279, nr. 920.

onderdelen toch nader onderzoek aanbevolen, omdat er bijvoorbeeld niet voldoende data aanwezig zijn over kleinere rechtsgebieden of onderdelen zoals piket waarvoor helemaal geen uren worden bijgehouden. Structureel en systematisch verzamelde gegevens over tijdsbestedingen, werkzaamheden en geleverde kwaliteit helpen om het beeld feitelijk en meer representatief te houden.

Ik onderschrijf dat het voorhanden hebben van dergelijke gegevens essentieel is met het oog op monitoring ten behoeve van een duurzaam stelsel en op de mogelijkheden voor nader onderzoek. Deze gegevens zijn ook belangrijk voor signalen waaruit kan blijken dat het stelsel niet goed werkt of het signaleren van maatschappelijke veranderingen die de vraag om rechtsbijstand kunnen doen toenemen. Mede om deze redenen is het Kenniscentrum Stelsel Gesubsidieerde Rechtsbijstand ingesteld met als maatschappelijke opgave via onafhankelijk onderzoek bij te dragen aan het goed functioneren van het stelsel van gesubsidieerde rechtsbijstand door het beleid en uitvoering te voeden met data, feiten en kennis, en eventuele (dreigende) knelpunten te signaleren en agenderen.³² Over de aanbevelingen met betrekking tot monitoring zal ik verder in gesprek gaan met het Kenniscentrum.

De commissie beveelt aan om de RvR opdracht te geven om het aanbod sociale advocatuur per regio en rechtsgebied te monitoren en de RvR de middelen te geven om indien nodig maatregelen te treffen die erop gericht zijn om bij tekorten per regio of rechtsgebied effectief bij te dragen aan de opheffing van het gesignaleerde tekort. Het Kenniscentrum houdt al gegevens bij over de ontwikkeling in het aantal sociaal advocaten in de afgelopen vijf jaar. De gegevens over sociaal advocaten zijn uitgesplitst naar leeftijd, locatie en de verschillende rechtsgebieden. Ik onderschrijf de aanbeveling van de commissie om hiermee door te gaan. Het Kenniscentrum zal bovendien op korte termijn nader onderzoek doen naar de ontwikkeling van het aanbod van sociaal advocaten. Voorafgaand aan het treffen van specifieke maatregelen, wanneer zich bijvoorbeeld binnen een bepaald rechtsgebied een tekort voordoet, zal steeds per maatregel een beleidsafweging moeten worden gemaakt inclusief de daarbij behorende kosten.

³² *Stcrt.* 2024, nr. 27080.

Ten aanzien van de aanbeveling van de commissie om bij nieuwe wetgeving enige tijd na invoering hiervan te evalueren wat de impact op de tijdsbesteding van rechtsbijstandverleners is en waar nodig bij te stellen, merk ik het volgende op. In reactie op het rapport 'Ongekend Onrecht' is de invoeringstoets ingevoerd.³³ De invoeringstoets is een beknopte bestudering van de werking van nieuwe regelgeving in de praktijk, met bijzondere aandacht voor de gevolgen voor de doelgroep en de uitvoering. Deze toets wordt uitgevoerd op het vroegst mogelijke moment waarop iets nuttigs gezegd kan worden over de werking van regelgeving in de praktijk, en onderscheidt zich daarmee van de uitgebreidere en diepgaandere wetsevaluaties. Voor een volledig beeld van de beleidseffecten heeft regelgeving immers tijd nodig om in te klinken en een zichtbaar beleidseffect teweeg te brengen. Het doel van de invoeringstoets is niet om te kunnen vaststellen of de nieuwe regelgeving een succes is, hiervoor is de wetsevaluatie bedoeld. Een vermoeden van het tegenovergestelde zou echter wel aan het licht kunnen komen. Bij het uitvoeren van de invoeringstoets is, indien aan de orde, ook aandacht voor de impact op de tijdsbesteding van rechtsbijstandsverleners. Afhankelijk van de resultaten van de invoeringstoets kan dit mogelijk leiden tot een wijziging in de tijdsbesteding van rechtsbijstandsverleners.

Ook met betrekking tot het nieuwe Wetboek van strafvordering is het van belang om de effecten daarvan op de rechtsbijstand in kaart te brengen. Daarom is er in 2021 een impactanalyse opgesteld. Hierbij is gekeken naar de te verwachte extra tijdsbesteding van de advocatuur naar aanleiding van de nieuwe regelingen. Deze voorlopige bevindingen zullen de komende tijd in samenwerking met de NOvA en de RvR worden geactualiseerd. Daarbij is het onderzoeksbureau ingeschakeld dat het rapport van 2021 heeft opgesteld. Mijn inzet is om dit onderzoek in het derde kwartaal van 2025 gereed te hebben. In dit kader zullen vóór de zomer expertmeetings plaatsvinden met de genoemde organisaties, advocatuur en experts uit de wetenschap. De inzichten over de uitvoeringsconsequenties voor de gefinancierde rechtsbijstand worden – tezamen met de effecten voor alle (andere) organisaties in de strafrechtketen – toegelicht in de memorie van toelichting bij het wetsvoorstel voor de Invoeringswet voor het nieuwe wetboek.

³³ *Kamerstukken II 2021-2022*, 35 510, nr. 96, *Kamerstukken II 2022-2023*, 35 510, nr. 103 en *Kamerstukken II 2024-2025*, 36 600 VI, nr. 12.

Mediation

De commissie doet meerdere aanbevelingen rondom mediation die niet zien op de opdracht, namelijk de aanbeveling over het uniformeren van de bestaande mediationregelingen en het wettelijk reguleren van kwaliteitsborging. Ik onderschrijf het belang van publiekrechtelijke kwaliteitsborging van mediation, zeker als het gaat om mediation binnen het stelsel van gesubsidieerde rechtsbijstand die wordt betaald uit publieke middelen. Met het oog daarop werk ik, in afstemming met het werkveld, aan de ontwikkeling van een centraal mediatorsregister. Hierover is uw Kamer eerder geïnformeerd.³⁴ Om dit proces zorgvuldig en voortvarend te doorlopen, heb ik een kwartiermaker en drie (andere) deskundigen aangesteld om voor de zomer tot aanbevelingen te komen, onder meer waar het gaat om de wijze waarop het register binnen een publiekrechtelijk zelfstandig bestuursorgaan kan worden vormgegeven.³⁵ Aan de hand van de aanbevelingen zal ik uw Kamer na de zomer berichten over de voorgenomen vervolgstappen.

Kwaliteit

Ik volg de commissie waar zij schrijft dat rechtsbijstand door een bekwame rechtsbijstandverlener essentieel is voor een effectieve toegang tot het recht. Dit geldt in het bijzonder voor zaken waarbij sprake is van rechtzoekenden in kwetsbare situaties en waarbij (veelal) geen sprake is van voldoende inzicht van de rechtzoekende in de kwaliteit van de dienstverlening.

De aanbevelingen die de commissie doet over kwaliteit zijn gericht aan de RvR en aan de NOvA. Ik moedig hen dan ook aan om met elkaar in gesprek te gaan en te onderzoeken welke aanbevelingen zij over kunnen nemen en op welke wijze dat kan.

Stelselvernieuwing rechtsbijstand

Het programma stelselvernieuwing rechtsbijstand werkt aan een stelsel van gesubsidieerde rechtsbijstand waarin de rechtzoekende met een (juridisch) probleem vroegtijdig, laagdrempelig en adequaat geholpen wordt met de oplossing van zijn of haar probleem en waarin de rechtsbijstandverleners die binnen het stelsel werkzaam zijn zo goed mogelijk zijn toegerust op hun taken.

³⁴ *Kamerstukken II 2022-2023*, 29 279, nr. 822 en *Kamerstukken II 2023-2024*, 29 528, nr. 17.

³⁵ *Kamerstukken II 2023-2024*, 29 279, nr. 830.

Hiermee vormt de stelselvernieuwing rechtsbijstand een belangrijk onderdeel van het brede traject voor de versterking van de toegang tot het recht.

De aanbevelingen van de commissie over onder meer het innen van de eigen bijdrage en een beroep door de eerste op de tweede lijn maken reeds deel uit van de stelselvernieuwing. Eén van de ideeën van de stelselvernieuwing is om de inning van de eigen bijdrage niet meer bij de advocaat of mediator te beleggen, maar bij de RvR. Dit vergt een aanpassing van de Wet op de rechtsbijstand. In de pilot Feyenoord/Hillesluis, die gedurende de pilotfase van de stelselvernieuwing liep, zijn goede ervaringen opgedaan met een beroep van de eerste lijn op de tweede lijn. Sinds begin september 2024 is de tijdelijke subsidieregeling ‘werkzaamheden ten behoeve van rechtsbijstand project Rotterdam’ van kracht.³⁶ Advocaten die zich hiervoor bij de RvR hebben aangemeld, kunnen een vergoeding krijgen voor het verlenen van consultatie aan eerstelijns professionals. De komende tijd ga ik onderzoeken of het mogelijk is om een dergelijke consultatie van de eerste op de tweede lijn landelijk uit te rollen.

Het programma stelselvernieuwing rechtsbijstand loopt tot en met eind 2025. In de twaalfde voortgangsrapportage rechtsbijstand gaf ik al aan ernaar te streven uw Kamer rond de zomer te informeren over de contouren van het wetsvoorstel ter wijziging van de Wet op de rechtsbijstand, waarvan het voorgaande naar verwachting onderdeel zal uitmaken.

c. Reactie op brief Samen Recht Vinden

Naar aanleiding van de voortgangsrapportage versterking toegang tot het recht³⁷ heeft de Vaste Kamercommissie voor Justitie en Veiligheid van uw Kamer een brief ontvangen van Samen Recht Vinden te Middelburg d.d. 18 december 2024, waarin Samen Recht Vinden pleit voor (aanvullende) financiering vanuit het nader budget dat ter beschikking is gesteld voor de versterking van de toegang tot het recht. Bovengenoemde commissie heeft deze brief naar mij doorgeleid met het verzoek om een reactie.³⁸ Deze treft u hieronder aan.

³⁶ *Stcrt.* 2024, nr. 28455.

³⁷ *Kamerstukken II 2024-2025*, 29 270, nr. 920

³⁸ 2025Z01163.

Samen Recht Vinden is een initiatief dat zich richt op de inwoners van Zeeland die (juridische) problemen hebben. De dienstverlening van Samen Recht Vinden kenmerkt zich als een vernieuwende aanpak voor vroegtijdige geschiloplossing, waarbij procedures en juridische geschillen daar waar mogelijk worden voorkomen. Samen Recht Vinden zoekt samen met alle betrokkenen naar een aanvaardbare oplossing waar iedereen mee verder kan. Hieraan zijn voor rechtzoekenden geen kosten verbonden.

Samen Recht Vinden is gestart als één van de 34 pilots die in de periode 2020-2022 zijn uitgevoerd onder de vlag en met incidentele financiering van het programma Stelselvernieuwing Rechtsbijstand ter ontwikkeling van nieuwe werkwijzen voor onder andere het versterken van de eerstelijns rechtshulp. Na afloop van de pilotfase was het aan de pilots zelf om, waar de uitkomsten daartoe aanleiding gaven, te zorgen voor implementatie en borging van de pilot binnen de eigen regio of gemeente. Samen Recht Vinden had hiervoor extra tijd nodig en heeft daarom, naast het oorspronkelijk ontvangen incidenteel budget, voor de periode 2023-2024 een aanvullende incidentele bijdrage ontvangen.

De vraag van Samen Recht Vinden om nadere financiering beoordeel ik tegen de achtergrond van mijn ambitie om de laagdrempelige rechtshulp te verbeteren en mijn inzet om, gezien de motie Van Nispen/Palmen,³⁹ te komen tot een dekkend netwerk voor sociaaljuridische dienstverlening. Ik vind het niet wenselijk, dat de dienstverlening van Samen Recht Vinden verdwijnt alvorens het eerstelijns aanbod in kaart is gebracht als opmaat naar een regionaal samenwerkingsnetwerk. Daarom ben ik momenteel in afwachting van een subsidieaanvraag van Samen Recht Vinden naar aanleiding waarvan ik welwillend zal bezien of ik in 2025 nog éénmaal een overbruggingsbijdrage toe zal kennen, zodat de bemiddeling voor burgers overeind blijft en tijd gewonnen wordt om te zoeken naar een structurele inbedding en financiering van de aanpak.

³⁹ *Kamerstukken II 2024-2025*, 36 600 VI, nr. 91.

Hoe de toegang tot het recht in de regio Zeeland, maar ook in andere regio's waar dit nog onvoldoende het geval is, kan worden geborgd, zal bij de uitvoering van de motie Van Nispen/Palmen nader worden bezien. Ter uitvoering van deze motie heb ik uw Kamer op 13 december 2024 bericht dat ik zal laten verkennen hoe een dergelijk netwerk van sociaaljuridische dienstverlening het best vormgegeven kan worden.⁴⁰ Mijn streven is om daarvoor voor de zomer van 2025 een kwartiermaker benoemd te hebben. De werving van de kwartiermaker start op korte termijn. De kwartiermaker zal beginnen in die regio's waar sprake is van een beperkt aanbod aan eerstelijns sociaaljuridische dienstverlening; hiertoe behoort ook de regio Zeeland.

In dit kader noem ik graag de recente ontwikkelingen in Noord- en Midden Limburg. Bij de laatste voortgangsrapportage schreef ik uw Kamer dat daar op regionaal niveau wordt verkend hoe de toegang tot sociaaljuridische dienstverlening als netwerk kan worden verbeterd. Op 6 maart jl. heb ik met de betrokken gemeenten en verschillende lokale, regionale en landelijke organisaties een pact gesloten. Hierin is de ambitie neergelegd om in de regio tot een sluitende en integrale eerstelijns sociale en juridische dienstverlening te komen. De komende tijd zal deze ambitie op dienstverleningsniveau worden geconcretiseerd. Ik beschouw deze regio als een koploper in het land. De geleerde lessen en inzichten kan de kwartiermaker meenemen bij de landelijke opgave.

d. Slot

In deze brief heb ik uw Kamer onder andere meegenomen langs de twee routes die ik ten aanzien van de toekomst van de sociale advocatuur ga bewandelen: toekomstbestendigheid en een redelijke vergoeding. Er zijn veel positieve ontwikkelingen op het gebied van de versterking van de sociale advocatuur, maar ook uitdagingen. Met het visietraject en de nadere uitwerking van de aanbevelingen uit het advies van de commissie-Van der Meer II ga ik de komende tijd aan de slag. Dat doe ik niet alleen, maar samen met de betrokken partijen uit het rechtsbijstandsveld. Daarbij houd ik steeds mijn missie voor ogen dat iedereen in Nederland een passende en duurzame uitkomst kan vinden voor een (juridisch)

⁴⁰ *Kamerstukken II 2024-2025, 29 279, nr. 920*

probleem. Uiteindelijk gaat het immers om de rechtzoekende en diens toegang tot het recht.

De staatssecretaris van Justitie en Veiligheid,
T.H.D. Struycken